

MAGDALENA GROCHOWALSKA, JOLANTA SAJDERA

Placówka przedszkolna w Małopolsce miejscem współpracy nauczycieli¹

Abstrakt

W prezentowanym tekście przedstawiono wyniki badań dotyczące raportów z zewnętrznej ewaluacji całościowej, przeprowadzonej w okresie od 1 września 2013 do 31 grudnia 2013 roku w 31 przedszkolach publicznych i niepublicznych w Małopolsce. W artykule odniesiono się do funkcjonalności zadań i wymagań przyjmowanych przez SEO w celu szacowania jakości współpracy nauczycieli przedszkoli. Analizowany materiał empiryczny obejmuje dane poewaluacyjne opisujące realizację wymagania siódmego: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, w jakim zakresie treści raportów i przyjęty w nich język opisu oddaje rzeczywisty poziom spełniania wymagania przez wspólnoty nauczycieli. Ze względu na rodzaj danych przeprowadzono analizę ilościową pokazującą stan ewaluacji całościowej w Małopolsce w zakresie wymagania siódmego, a następnie dokonano analizy jakościowej zawartości umieszczonych w raportach treści komentarzy wizytatorów. Zwrócono uwagę na sposób uzasadniania przyznanego poziomu spełniania wymagań dotyczącego współpracy nauczycieli. W części końcowej artykułu wskazano możliwe kierunki i zakresy zmian w interpretacji danych poewaluacyjnych dokonywanych przez zespoły wizytatorów SEO.

Słowa kluczowe: ewaluacja zewnętrzna, współpraca nauczycieli, nauczyciel przedszkola

Wprowadzenie

Analizy prezentowane w niniejszym opracowaniu dotyczą edukacji przedszkolnej, która stanowi pierwszy poziom polskiego systemu edukacji objęty ewaluacją zewnętrzną, na równi z innymi poziomami edukacji. Przeprowadzana przez Kuratorium Oświaty ewaluacja – w ramach systemu nadzoru

¹ Opracowanie powstało w ramach współpracy naukowej między Uniwersytetem Pedagogicznym im. KEN w Krakowie a małopolskim Kuratorium Oświaty w Krakowie. PNPBIE 6120-91/14 *Analizy interpretacyjne efektów ewaluacji zewnętrznej szkół i placówek oświatowych województwa małopolskiego na podstawie danych Nadzoru Pedagogicznego Systemu Ewaluacji Oświaty npseo2.*

pedagogicznego – ma różne zakresy i dotyczy odmiennych typów placówek. W ogólnopolskich raportach na temat wyników zrealizowanych ewaluacji (Mazurkiewicz i Goćłowska 2014) analizy dotyczące etapu edukacji przedszkolnej nie są liczne. O ile są ujęte w raporcie przedstawiającym dane i wniośki z ewaluacji zewnętrznych, przeprowadzonych w latach 2012–2013, o tyle raport z lat 2013–2014 ich nie uwzględnia. Przyjmuje się, że celem działań ewaluacyjnych podejmowanych przez nadzór pedagogiczny jest w lokalnym wymiarze przede wszystkim wspieranie placówek w rozwoju, w stawaniu się społecznością uczącą się. Natomiast w szerszej perspektywie uzyskane w ten sposób dane wykorzystywane są w prowadzeniu polityki edukacyjnej. Brak zatem uzasadnienia dla pomijania w analizach wyników ewaluacji przedszkoli, które, podobnie jak szkoły i inne placówki oświatowe, zobligowane są prawnie nie tylko do przeprowadzania ewaluacji wewnętrznej, ale także zewnętrznej. Stąd konieczne wydaje się prześledzenie stanu edukacji przedszkolnej możliwego do zrekonstruowania na podstawie danych dostępnych w raportach ewaluacyjnych.

Efekty pracy przedszkola zależą przede wszystkim od ludzi w nim zatrudnionych, bowiem, podobnie jak w szkole, sukces rozwoju placówki zależy od sukcesu rozwoju nauczycieli, którzy znajdując wsparcie ze strony władz oświatowych, mogą stać się entuzjastycznymi członkami społeczności uczącej się (Eraut w: Day 2008b: 13). Badania pokazują, że jakość pracy nauczycieli w znacznym stopniu jest determinowana panującą w miejscu pracy atmosferą, relacjami interpersonalnymi. Wśród wielu wymiarów organizacji pracy szkoły wspólnotowość uważana jest przez nauczycieli za aspekt ważniejszy od pozostałych, ponieważ „szkolne wspólnoty pedagogów tworzą najlepsze warunki do rozwoju zawodowego nauczycieli i przeprowadzania zmian” (McLaughlin i Talbert 2001: 35 za: Day 2008a: 169). Tymczasem w polskich szkołach nadal dominuje kultura pracy za zamkniętymi drzwiami (*Liczą się nauczyciele...* 2014: 9), wynikająca przede wszystkim – używając określenia Michaela Erauta – z „prywatności głównego miejsca pracy, to znaczy klasy” (Eraut w: Day 2008b: 13), ale także związana z ograniczającym wpływem kultury szkolnej, w której raczej promuje się osamotnienie nauczycieli niż otwartość na pracę z innymi. Dlatego spośród dwunastu wymagań dotyczących zewnętrznej ewaluacji przedszkoli za szczególnie ważne należy uznać wymaganie dotyczące współpracy nauczycieli w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych.

Warto podkreślić, że w uzasadnieniu istoty wymagania dotyczącego współpracy nauczycieli, zamieszczonego na platformie internetowej Systemu Ewaluacji Oświaty (www.npseo.pl), czytamy, że należy walczyć z osamotnieniem na-

uczycieli, bowiem nauczanie/uczenie się jest działaniem wspólnym, społecznym, zachodzi w interakcji z innymi. „Profesjonalizm nauczyciela nie może być dłużej uważany za zindywidualizowany zestaw kompetencji – zdolność i gotowość do uczenia się od innych oraz uczenia innych jest być może najważniejszym aspektem pracy nauczyciela” (*Nauczyciele współpracują...*). Mimo że cytowany zapis pochodzi z omówienia wymagań państwa wobec szkół (wymagania wobec przedszkoli nie mają takiego omówienia, przedstawiają jedynie charakterystykę podstawowego i wysokiego poziomu spełniania wymagania), w takim samym stopniu odnosi się do potrzeby współpracy nauczycieli przedszkola.

Materiał badawczy, który posłużył do analizy przedstawionej w niniejszym tekście, pochodzi z raportów zewnętrznej ewaluacji całościowej przedszkoli publicznych i niepublicznych zlokalizowanych na terenie Małopolski. Statystyki ewaluacji dostępne na stronie SEO uniemożliwiają wprowadzenie zmiennej: typ ewaluacji (całościowa, problemowa). Dlatego w celu wyselekcjonowania placówek skorzystano z wyszukiwarki raportów dostępnej na stronie <http://www.npseo.pl/>. Przeanalizowano raporty od 1 września 2013, czyli od dnia wejścia w życie wszystkich przepisów nowego Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej zmieniającego rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego z 10 maja 2013 roku, do 31 grudnia 2014. We wskazanym okresie liczba przedszkoli objętych ewaluacją całościową, według danych SEO, wynosi 55. Mimo że placówki te oznaczono jako „N”, czyli ewaluowane w nowej procedurze, to po analizie zawartości wszystkich raportów okazało się, że rzeczywista ich liczba wynosi jedynie 31. Oznacza to, że 24 przedszkola, oznaczone jako „N”, zostały poddane ewaluacji według założeń Rozporządzenia z 2009 roku, a zatem powinny w systemie być oznaczone jako „S”. Jest to istotne przede wszystkim ze względu na inną strukturę wymagań w starym rozporządzeniu, dlatego czytelnik raportów może mieć problem z porównaniem danych.

Spośród 12 wymagań z nowego rozporządzenia, w odniesieniu do których realizowana jest ewaluacja zewnętrzna, do analizy wybrano dane z zakresu wymagania siódmego określającego, że: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”, co dalej zostało uszczegółowione w trzech punktach:

- „Nauczyciele pracują zespołowo i wspólnie planują przebieg procesów edukacyjnych, i analizują efekty swojej pracy”;
- „Nauczyciele wspólnie rozwiązują problemy, doskonalą metody i formy współpracy”;

- „Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy”.

W trakcie analizy raportów szczególną uwagę zwrócono na decyzje wizytatorów dotyczące określenia poziomu spełniania wybranego wymagania oraz przypisanych mu trzech obszarów badawczych, a także na zamieszczane w raportach komentarze odnoszące się do spełniania każdego z wyżej wymienionych wymagań.

Celem przedstawianej analizy jest, po pierwsze, ocena funkcjonalności zasad i wymagań przyjętych w opisie wspólnot nauczycieli, po drugie, wskazanie w systemie ewaluacji elementów funkcjonalnych oraz dysfunkcjonalnych dla jakości współpracy nauczycieli, po trzecie, sformułowanie propozycji pożądanых zmian w zakresie ewaluacji pracy zespołów nauczycieli przedszkola.

Pytania, na które poszukiwano odpowiedzi w trakcie analiz, to:

1. Jaka jest statystyka zewnętrznej ewaluacji całościowej przedszkoli w Małopolsce na tle danych z Polski?
2. Jaka jest statystyka spełniania w Małopolsce wymagania dotyczącego współpracy nauczycieli w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych?
3. Jaka jest w Małopolsce statystyka spełniania szczegółowych obszarów badawczych przypisanych do wymagania dotyczącego współpracy nauczycieli w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych?
4. W jakim zakresie zewnętrzna ewaluacja całościowa związana jest z podnoszeniem jakości zadań wychowawczych, dydaktycznych i opiekuńczych wykonywanych przez zespół nauczycieli w przedszkolu?
5. Jakie zmiany w zewnętrznej ewaluacji pracy zespołów nauczycieli przedszkola można wprowadzić?

Dane statystyczne związane ze spełnianiem wymagania: Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych²

Zakres i kierunki analizy ilościowej miały na celu pokazanie stanu zewnętrznej ewaluacji całościowej przedszkoli w Małopolsce w zakresie wymagania: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”.

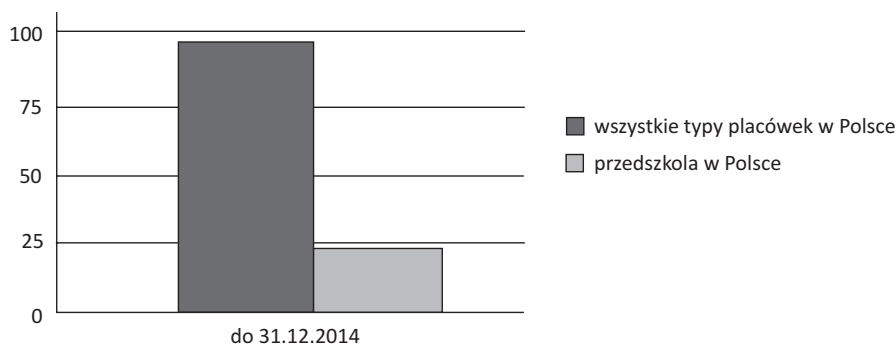
² Wszystkie przywoływane w niniejszym tekście statystyki liczone są na podstawie statystyki ilościowej oraz statystyki ewaluacji dostępnej na stronie SEO.

Liczbę ewaluacji zewnętrznych w Małopolsce na tle liczby ewaluacji w Polsce określono w odniesieniu do dwóch przedziałów czasowych: od 1 stycznia 2009 do 31 grudnia 2014 r. oraz od 13 maja 2013 do 31 grudnia 2014 r.

1. Od 1 stycznia 2009 do 31 grudnia 2014 r. (zgodnie z Rozporządzeniem MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego z 7 października 2009 r.)

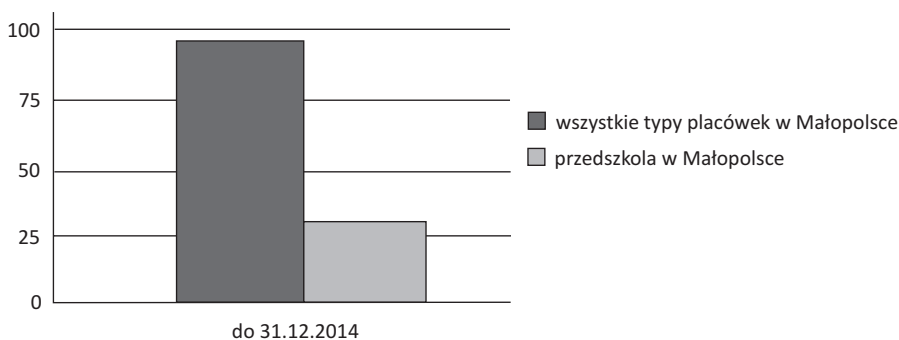
We wskazanym okresie liczba ewaluacji całościowej przedszkoli w Polsce stanowi 24,6% liczby przeprowadzonych ewaluacji całościowych wszystkich typów placówek (900 na 3657, wykres 1). Natomiast w Małopolsce liczba ewaluacji całościowej przedszkoli stanowi 32,1% liczby ewaluacji całościowej wszystkich typów placówek (117 na 364, wykres 2).

Wykres 1. Ewaluacja zewnętrzna przedszkoli na tle innych placówek w Polsce (S)³

Źródło opracowanie własne

Wykres 2. Ewaluacja zewnętrzna przedszkoli na tle innych placówek w Małopolsce (S)

Źródło opracowanie własne

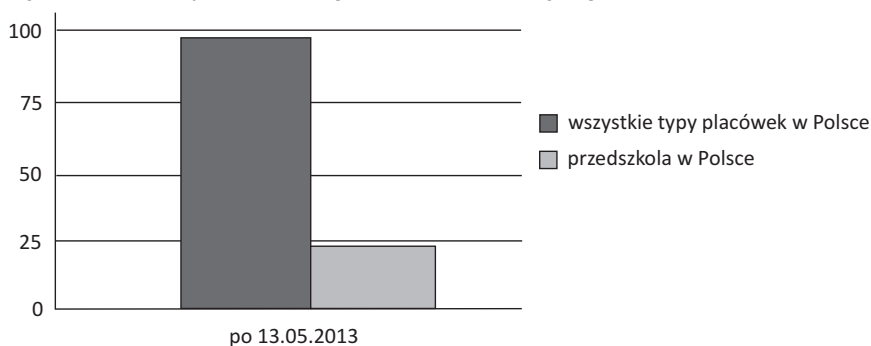
³ S – Ewaluacja przeprowadzona na podstawie załącznika do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r.

2. Od 13.05.2013 do 31.12.2014 r. (zgodnie z nowelizacją Rozporządzenia MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego z dnia 10 maja 2013 r.)

Według nowego rozporządzenia liczba ewaluacji całościowej przedszkoli w Polsce stanowi 24% liczby ewaluacji całościowej wszystkich typów placówek (349 na 1457, wykres 3). Analogicznie we wskazanym okresie w Małopolsce liczba ewaluacji całościowej przedszkoli stanowi 34,8% liczby ewaluacji całościowej wszystkich typów placówek (55 na 158)⁴. Są to dane uzyskane ze strony SEO.

Jednak, wspomniana już wcześniej, szczegółowa analiza wszystkich raportów ewaluacyjnych przedstawionych na portalu w okresie od 15 maja 2013 (data pierwszego raportu odznaczonego „N”⁵) do 31 grudnia 2014 ujawniła, że w rzeczywistości na podstawie załącznika do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 10 maja 2013 r. dokonano ewaluacji 31 przedszkoli, a nie 55. A zatem w okresie od 15 maja 2013 do 16 września 2013 r. ewaluacja w Małopolsce była przeprowadzana w przedszkolach na podstawie załącznika do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 7 października 2009 r., mimo że raporty z tego okresu oznaczono w systemie jako „N”. Stąd w Małopolsce w analizowanym okresie rzeczywista liczba ewaluacji całościowej przedszkoli stanowi 19,6% liczby ewaluacji całościowej wszystkich typów placówek (31 na 158, wykres 4).

Wykres 3. Ewaluacja zewnętrzna przedszkoli na tle innych placówek w Polsce (N)

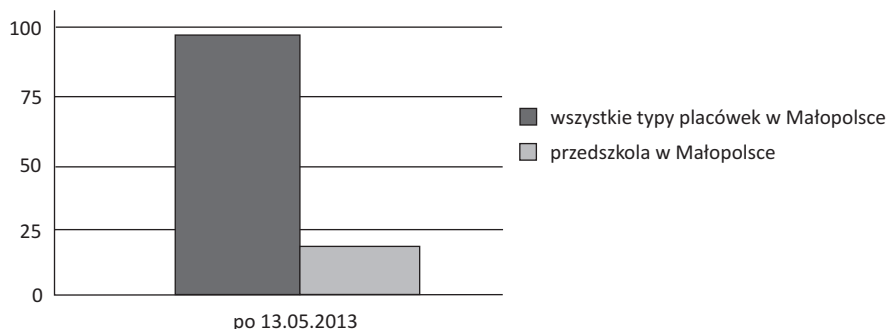

Źródło opracowanie własne

⁴ Policzone na podstawie statystyki ilościowej platformy SEO.

⁵ N – Ewaluacja przeprowadzona na podstawie załącznika do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego.

Wykres 4. Ewaluacja zewnętrzna przedszkoli na tle innych placówek w Małopolsce (N)

Źródło opracowanie własne

Określenie poziomu spełniania wymagania: Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych ze względu na poszczególne obszary badawcze

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego z dnia 7 października 2009 r. oraz Rozporządzeniem MEN z dnia 10 maja 2013 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego przedszkola mogą spełniać wymagania na dwóch poziomach: podstawowym (D) oraz wysokim (B), które są opisane w formie charakterystyk. Charakterystyki zostały zoperacjonalizowane jako kryteria ewaluacji, mające wskazywać kluczowe aspekty pracy przedszkola z punktu widzenia realizacji wymagań.

Poziom E – niski stopień wypełniania wymagania przez przedszkole.

Poziom D – podstawowy stopień wypełniania wymagania przez przedszkole.

Poziom C – średni stopień wypełniania wymagania przez przedszkole.

Poziom B – wysoki stopień wypełniania wymagania przez przedszkole.

Poziom A – bardzo wysoki stopień wypełniania wymagania przez przedszkole.

Wymagania państwa wobec innych placówek, w tym przedszkoli, są następujące:

Charakterystyka wymagania – Poziom D: Nauczyciele pracują zespołowo. Wspólnie planują przebieg procesów edukacyjnych i analizują efekty swojej pracy.

Charakterystyka wymagania – Poziom B: Nauczyciele wspólnie rozwiązują problemy, doskonalą metody i formy współpracy. Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy.

Na podstawie raportów można stwierdzić, że we wszystkich małopolskich przedszkolach procesy edukacyjne są wynikiem współdziałania i współpracy nauczycieli. Wizytatorzy w ewaluacji całościowej przedszkoli przyznali dwa poziomy spełnienia wymagania. Dokonując szacowania poziomu spełnienia tego wymagania, ograniczyli się tylko do poziomów B i C, co ilustruje tabela 1. Żadna placówka nie została w tym zakresie oceniona najwyżej (A) lub najniżej (E).

Tabela 1. Procentowy udział przedszkoli spełniających poziomy przypisane do wymagania: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”

Wymaganie	Poziom spełnienia wymagania (100% = 31)				
	A	B	C	D	E
Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych	0	93,5	6,5	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Wymaganie: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych” uszczegółowione jest w rozporządzeniu za pomocą trzech charakterystyk. Autorzy narzędzia ewaluacji w przedstawionej konceptualizacji⁶ przyjęli, że każda charakterystyka odpowiada odmiennemu kryterium ewaluacyjnemu (zob. tabela 2).

Tabela 2. Konceptualizacja wymagania: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”

Szczegółowe obszary badania	Przyjęte kryterium ewaluacyjne	Badana problematyka
Nauczyciele pracują zespołowo i wspólnie planują przebieg procesów edukacyjnych i analizują efekty swojej pracy	Systemowa współpraca nauczycieli przy planowaniu i analizowaniu procesów edukacyjnych	Sposoby planowania działań edukacyjnych oraz organizowania działań zespołowych nauczycieli
Nauczyciele wspólnie rozwiązują problemy, doskonałą metody i formy współpracy	Współdziałanie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów	Typy działań, w które angażują się nauczyciele w celu rozwiązywania problemów
Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy	Powszechność wzajemnej pomocy w prowadzeniu ewaluacji pracy nauczycieli Przydatność wzajemnej pomocy w prowadzeniu ewaluacji pracy nauczycieli	Powszechność korzystania z pomocy innych nauczycieli w celu ewaluacji wyników pracy własnej Zakres otrzymywanej pomocy oraz jej przydatność

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

⁶ Dane pochodzą ze strony SEO. <http://www.seo2.npseo.pl/seo-tools-conceptualization/3132/show.html?isRootConceptualization=1> (dostęp: 4.05.2015).

Dokonując porównania poziomów spełniania wymagań przez ewaluowane placówki w obszarach szczegółowych, można zauważyć zastanawiającą jednorodność wizytatorów w sposobie szacowania tych poziomów. Tylko w dwóch przypadkach wizytatorzy wprowadzili oznaczenia dodatkowe poziomu (czerwony znak „X”), a przez to obniżyli ocenę całościową z B na C (zob. tabela 3). Analiza poziomów spełniania kryteriów operacyjnych wynikających z decyzji wizytatorów wskazuje, że wszystkie badane przedszkola mają wysokie osiągnięcia w zakresie zespołowego rozwiązywania problemów i doskonalenia metod i form współpracy oraz w zakresie współpracy w ewaluacji wewnętrznej. Wyraźnie trudniejsze są do spełnienia wymagania przypisane obszarowi badania dotyczącego pracy zespołowej nauczycieli, planowania i analizowania efektów pracy. Jak wynika z tabeli 3, we wszystkich badanych przedszkolach został oceniony na poziomie podstawowym D.

Tabela 3. Procentowy udział przedszkoli spełniających poziomy przypisane do obszarów wymagania: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”

Obszary wymagania	Poziom spełniania wymagania (100% = 31)				
	A	B	C	D	E
Nauczyciele pracują zespołowo i wspólnie planują przebieg procesów edukacyjnych, i analizują efekty swojej pracy				100	
Nauczyciele wspólnie rozwiązują problemy, doskonalą metody i formy współpracy		100*			
Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy		100*			

* oznaczenie obniżające przyznany poziom wymagań „X”

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Wyróżnione w wymaganiu trzy aspekty pracy nauczycieli, które powinny mieć wymiar zespołowy, podczas ewaluacji badane są z uwzględnieniem opinii nauczycieli oraz dyrektorów. W analizowanym przedziale czasowym w badaniu uczestniczyło 216 nauczycieli i 31 dyrektorów małopolskich przedszkoli.

Tabela 4. Osoby biorące udział w badaniu

Zajmowane stanowisko	Liczba badanych (n)
Dyrektor przedszkola	31
Nauczyciel przedszkola	216

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO

Jednym z narzędzi wykorzystywanych w badaniu był kwestionariusz ankiety adresowany do nauczycieli, w którym pytano ich o współdziałanie w zakresie autoewaluacji. Prawie wszyscy badani nauczyciele przedszkoli deklarują, że korzystają z pomocy innych nauczycieli podczas ewaluacji pracy własnej lub sami uczestniczą w tego typu działaniach (tabela 5). Zaledwie 4 nauczycieli z 216 nie udziela pomocy innym, co – jak deklarują – związane jest z brakiem informacji od nauczycieli o potrzebie otrzymania takiej pomocy. To niezwykle optymistyczny wynik, który wskazuje na powszechność wzajemnej pomocy w prowadzonej autoewaluacji. Warto zauważyć, że inne dane przynoszą badania nad współpracą nauczycieli, z których wynika, że jest to zawód często uznawany za samotny (Kwiatkowska 2008: 187–189). Wizytatorzy posiadają rzeczywistą wiedzę, w jakim stopniu i zakresie pomoc ta była przydatna podczas ewaluacji własnej pracy; to oni przyglądali się, jakie elementy własnej pracy nauczyciel poddawał ewaluacji w ciągu ostatniego roku i które z nich dotyczą działań prowadzonych na poziomie szkoły, a które związane są z działaniami nauczyciela.

Tabela 5. Pomoc podczas ewaluacji pracy własnej (100% = 216)

Odpowiedź	Korzystanie z pomocy innych		Udzielanie pomocy innym	
	Liczba odpowiedzi	%	Liczba odpowiedzi	%
Tak	212	98,15	212	98,15
Nie	1	0,46	4	1,85
Brak odpowiedzi	3	1,39	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Kierunki analizy jakościowej spełniania wymagania: Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych liczbowych, w analizowanym czasie blisko co piąte przedszkole w Małopolsce (z danych na stronie SEO wynika, że niemal co trzecie) zostało poddane zewnętrznej ewaluacji całościowej (w Polsce było to co czwarte przedszkole). Tym bardziej dziwi pomijanie analizy otrzymanych danych w ogólnopolskich raportach, w których sporadycznie obecne są analizy dotyczące ewaluacji zewnętrznej przedszkoli. Stąd w dalszej części przedstawianego materiału stawiamy pytanie, co i dla kogo wynika z ewaluacji zewnętrznej działań wspólnotowych nauczy-

cieli przedszkoli zlokalizowanych w Małopolsce oraz w jakim zakresie ewaluacja zewnętrzna może motywować do podnoszenia jakości pracy zespołów nauczycielskich? Zakładając, że czytelnikiem raportu może być każdy (portal internetowy SEO jest ogólnodostępny) szczególnie interesujące jest pytanie, w jakim stopniu opis spełniania omawianego wymagania może być pomocny rodzicom przy poznawaniu placówki, do której chcą wysłać – lub wysłali – swoje dziecko?

W publikacji stanowiącej poradnik dla wizytatorów (Goćłowska 2013) wyjaśniono, że celem metod jakościowych jest zrozumienie respondenta, dogłębna analiza postaw, motywacji, emocji związanych z badanym zagadnieniem oraz wskazaniem teorii, która wyjaśni związki i zależności, czyli zastanawianie się dlaczego. Zatem kolejnym krokiem analizy raportów była próba zrozumienia, jak wizytatorzy oceniali poziom zaangażowania nauczycieli we współpracę, co przemawiało za podjęciem przez nich określonej decyzji o poziomie spełniania wymagania i przypisanych mu obszarów badawczych. Analizując decyzje wizytatorów, uwagę zwrócono przede wszystkim na zawartość treści komentarzy uzasadnień dotyczących przyznawanego poziomu spełniania wymagania i obszarów badawczych. Po pierwsze, zwrócono uwagę na opis pracy zespołowej nauczycieli, planowanie i analizowanie jej efektów. Następnie skoncentrowano się na opisach współpracy w zakresie ewaluacji wewnętrznej.

Praca zespołowa nauczycieli, planowanie i analizowanie jej efektów

Jak wynika z analizy raportów, badane małopolskie przedszkola spełniają wybrany obszar badawczy na poziomie podstawowym D. Świadczy to o współpracy nauczycieli w zakresie planowania i analizowania procesów edukacyjnych, jednak zdaniem wizytatorów wszystkie biorące udział w ewaluacji przedszkola nie mają wysokich osiągnięć w tym zakresie. Można zatem przyjąć, że wspólne planowanie pracy wychowawczo-dydaktycznej, jej organizowanie, a następnie analizowanie efektów podjętych działań sprawia przedszkolom – w porównaniu z pozostałymi obszarami – najwięcej trudności. Dokonano analizy zamieszczonych w raportach komentarzy wizytatorów dotyczących poziomu spełniania wskazanego obszaru, aby poznać sposoby uzasadniania decyzji o przyznaniu jednakowej oceny. Wizytatorzy przedstawiają mniej lub bardziej rozbudowane charakterystyki, które podczas analizy zawartości treści trudno

uznać za tożsame, na co wskazuje przyznany im poziom D. Można zatem oczekiwać, że w niewielkim stopniu organizowane są w przedszkolach wspólne działania dotyczące planowania i analizowania procesów edukacyjnych. Tymczasem analiza komentarzy do tego obszaru badawczego wskazuje na podejmowanie przez nauczycieli pracy zespołowej, niekiedy w szerokim zakresie. Oto wybrane przykłady:

1. „Wszyscy nauczyciele pracujący w Przedszkolu współpracują ze sobą i razem planują procesy organizacyjne. Nauczyciele pracują wspólnie w ramach zespołów zadaniowych. Ze względu na specyfikę pracy w przedszkolu każdy z nich zna wszystkie dzieci uczęszczające do przedszkola, co w naturalny sposób powoduje wspólne działania w planowaniu i analizowaniu procesów edukacyjnych”.
2. „Zdaniem Dyrektora i nauczycieli współpraca nauczycieli w zakresie planowania, realizacji i analizowania podejmowanych działań edukacyjnych w Przedszkolu odbywa się poprzez wspólne ustalanie działań w ramach miesięcznych planów pracy na poziomie grupy, wspólne ustalanie planów pracy na poziomie Przedszkola, w tym wnioski dotyczące realizacji doskonalenia zawodowego. Nauczyciele współpracują przy realizacji imprez i uroczystości zarówno przedszkolnych, jak i grupowych, wycieczek, kiermaszów okolicznościowych, realizacji projektów edukacyjnych, prowadzenia badań w ramach ewaluacji wewnętrznej. Nauczyciele konsultują scenariusze zajęć, plany pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wspólnie opracowują i ustalają ćwiczenia dla dzieci z trudnościami edukacyjnymi. Na bieżąco wymieniają się informacjami dotyczącymi rozwoju dzieci – udzielają sobie wsparcia w rozwiązywaniu występujących problemów wychowawczych, współpracują przy opracowaniu testów, ankiet czy innych narzędzi diagnostycznych na potrzeby badań wewnętrznych. W ramach zespołu WDN dzielą się informacjami z ukończonych szkoleń, analizując ich przydatność w bezpośredniej pracy z dziećmi. W Przedszkolu rozpoczął również pracę zespół ds. badania losów absolwentów”.
3. „Przeprowadzone badania wskazują na wspólną, zespołową pracę podejmowaną przez wszystkich nauczycieli podczas planowania procesów edukacyjnych, rozwiązywania występujących problemów oraz analizowania efektów pracy. Nauczyciele doskonalą metody i formy współpracy. Wyniki ewaluacji nauczyciele wykorzystują do doskonalenia współpracy między sobą oraz współpracy ze środowiskiem i rodzicami. Wnioski służą także poszerzeniu oferty edukacyjnej oraz rozwijaniu różnorodnej aktywności

dzieci. Współpraca wszystkich nauczycieli ze sobą w ewaluacji własnej pracy posiada bardzo korzystny wpływ na rozwój Placówki”.

W odniesieniu do charakterystyki badanych grup nauczycieli oceniony jako podstawowy poziom pracy zespołowej związanej z planowaniem działań edukacyjnych oraz ich analizowaniem świadczyć może o małej spójności grupy (Wlazło 2010: 134–135), dla której praca zespołowa jest raczej wyzwaniem niż powszechnie funkcjonującym stylem pracy nauczycieli (Goćłowska 2013: 103–105).

Weryfikowanie poziomu spełnienia wymagania w tym obszarze polega zatem na oszacowaniu przez wizytatora, czy nauczyciele placówki pracują zespołowo, wspólnie planują pracę i wspólnie analizują jej efekty. Takie zdefiniowanie obszaru sugeruje, że wizytator większy nacisk powinien położyć na cechę pracy nauczycieli jako „zespołowej”, a nie fakt formalizowania istnienia lub nie zespołów pracowników–nauczycieli. Ważną informacją powinno być raczej to, jakie czynności przyjmują na siebie grupy pracowników oraz sposób, w jaki są one realizowane. Istotą pracy zespołowej w odróżnieniu od indywidualnej jest bowiem wspólne wykonywanie działań i wspólna za nie odpowiedzialność. Adekwatnym sposobem pomiaru byłaby tu zatem obserwacja nauczycieli w sytuacjach zadaniowych, polegających na współpracy (Schaffer 2006: 369).

Przykładem niejednorodnego oceniania placówek pod tym względem są różnice interpretacyjne podobnego materiału badawczego, czego przykładem mogą być komentarze dwóch wizytatorów, przedstawione w tabeli 6. Obie placówki uzyskały w tym obszarze ocenę D.

Tabela 6. Interpretacja wyników ewaluacji zewnętrznej obszaru „Nauczyciele pracują zespołowo i wspólnie planują przebieg procesów edukacyjnych, i analizują efekty swojej pracy”

Placówka I	Placówka II
Praca „zespołowa”	Praca „zespołów”
W przedszkolu ze względu na niewielką liczbę oddziałów i nauczycieli współpraca jest sprawą oczywistą, czego świadomi są nauczyciele, którzy chętnie ze sobą współpracują na wszystkich płaszczyznach.	Ze względu na małą liczbę nauczycieli (2 osoby) w przedszkolu można wyodrębnić dwa zespoły: zespół nauczycieli pracujących w przedszkolu oraz zespół ds. ewaluacji wewnętrznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Innym powodem trudności wizytatorów w trakcie ustalania poziomu spełnienia wymagania w tym obszarze może być interpretowanie merytorycznie oczywistych, czyli koniecznych do realizacji w edukacji przedszkolnej, wyni-

kających z fundamentalnych założeń pedagogiki przedszkolnej, form pracy nauczyciela przedszkola jako dowodów pracy zespołowej. Są to takie przykłady współpracy nauczycieli, jak:

- wspólna realizacja programu wychowania przedszkolnego;
- współpraca odbywająca się podczas spotkań nauczycieli jednego oddziału (miesięczne planowanie pracy dydaktyczno-wychowawczej);
- wspólne przygotowanie uroczystości i imprez ogólnoprzedzkolnych przez nauczycieli z jednej grupy.

Działania wizytatorów mają z założenia charakter diagnostyczny, ale mają także pomóc w rozwoju zespołów nauczycielskich (Kasprzak 2012: 169–183). Tak więc nawet jeśli powyżej cytowane przykłady zgłosili dyrektorzy placówki, wizytator powinien zdecydować, czy należy je ująć w raporcie, a tym samym uznać za uzasadnienie własnej oceny.

Wszędzie tam, gdzie wizytator pisze o współpracy na zebraniach rady pedagogicznej czy o wyznaczaniu lidera zespołu przez dyrektora, rysuje się obraz utrzymywania hierarchicznej struktury pracy, a zespołowość jest opisywana językiem zarządzania. Dla pedagoga tworzącego warunki sprzyjające pracy zespołowej istotne jest raczej, w jaki sposób członkowie zespołu wchodzić ze sobą w interakcje, dążąc do wspólnie określonego celu. Reguły, którymi kierują się członkowie zespołu, wynikają z gotowości do współdziałania z innymi, a nie jedynie z reguł Kodeksu pracy. Głównym założeniem „organizacji uczących się” (Kasprzak 2012: 169–183) jest bowiem odchodzenie od centralizacji decyzji zwierzchników na rzecz wypracowywania wspólnej wizji organizacji, czego przykładem są poziome struktury zawodowe w szkołach skandynawskich. Istotą pracy zespołowej jest wnoszenie do działań własnych pomysłów, wynikających z „osobistych zasobów”, jak można to ująć językiem zarządzania. Dla pedagoga powinno być oczywiste, że warunkiem działania zespołowego jest atmosfera zaufania, która nie wynika z nakazu udziału w pracy z innymi, ale z chęci zrobienia czegoś wspólnie.

Raporty wizytatorów budowane są na podstawie zebranych wypowiedzi pisemnych lub ustnych dyrektorów, nauczycieli i wychowanków placówek oświatowych. W tej części analiz, poszukując przyczyn niejasności w szacowaniu poziomu spełniania wymagania dotyczącego współpracy nauczycieli, dokonano interpretacji treści wypowiedzi ankietowych dyrektorek małopolskich przedszkoli⁷. Tabela 7 zawiera dane dotyczące stażu pracy na stanowisku kierowniczym osób badanych.

⁷ http://www.seo2.npseo.pl/seo_stats (dostęp: 10.05.2015).

Tabela 7. Staż pracy na stanowisku kierowniczym

Staż na stanowisku kierowniczym	Lata pracy
0–5	7
6–10	4
11–15	8
16–20	5
21–25	5
26–30	2

* Brak danych z jednej placówki o latach stażu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Źródłem analizy były dane z kwestionariuszy ankiet dla dyrektora przedszkola. Respondentkami (dyrektorkami) były wyłącznie kobiety ($n = 31$), które udzieliły odpowiedzi na tzw. pytanie nagłówkowe otwarte: „Jakie zespoły aktywnie działają w przedszkolu?”. Udzielając odpowiedzi na to pytanie, dyrektorki wymieniały nazwy zespołów nauczycielskich, określając najczęściej cel działania wskazanego zespołu, np. ewaluacyjny czy dekoratorski. Pogrupowano te wypowiedzi, przyjmując jako kryterium doboru adresata podejmowanych przez zespół działań, a więc: dzieci, nauczycieli, placówkę oraz środowisko lokalne. Kolejność umieszczonych nazw zespołów stanowi listę frekwencyjną ułożoną według największej liczby odpowiedzi (tabela 8). Dyrektorka każdej placówki podawała zwykle więcej niż jedną nazwę zespołu, stąd liczby w kolumnie nie sumują się do 31.

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 8 można zauważyć, że badane określały szczegółowo zakres działania zespołów, wśród których dominują przede wszystkim te dotyczące organizacji pracy placówki. Nawet jeśli ankietowane pisały o doraźnym powoływaniu zespołu, to już opis jego działania ukazywał związek na przykład z inwentaryzacją, cateringiem czy wystrojem przedszkola. Wśród zespołów licznie reprezentowane są te, których działania nakierowane są na rozwój wychowanków, a raczej na różne formy jego diagnozy. Największa frekwencja wypowiedzi dotyczy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, co może być spowodowane kilkoma przyczynami. Należą do nich z pewnością: wprowadzenie w 2013 roku przez MEN rozporządzenia (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2013) o udzielaniu takiej pomocy przez przedszkola oraz konieczność dokonywania „diagnozy przedszkolnej” zagwarantowana w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2013).

wej... 2014). Jednak jeszcze innym powodem może być stale nierozwiązany status dziecka sześciolatniego w przedszkolu, a raczej zjawisko odraczania od obowiązku szkolnego dzieci w tym wieku na prośbę rodziców. Decyzja taka musi być poparta opinią psychologa, stąd zapewne intensywność działań przedszkoli w tym zakresie.

Kolejny obszar działań zespołowych, identyfikowanych przez dyrektorki przedszkoli, nakierowany jest na współpracę ze środowiskiem lokalnym, jednak żadna z ankietowanych nie określiła, o jakich przedstawicieli środowiska chodzi. Zastanawiające, że najmniej liczne są działania zespołów nakierowane na rozwój nauczycieli, zarówno dotyczące merytorycznego doskonalenia zawodowego (metodyczny, $n = 4$; WDN $n = 3$), jak i nakierowane na rozwijanie umiejętności współdziałania. Tylko jedna dyrektorka w swojej rozbudowanej wypowiedzi wspomniała o zajęciach koleżeńskich, omawianiu i konsultowaniu spraw wychowawczych oraz wymianie doświadczeń.

Tabela 8. Zestawienie deklarowanych i rzeczywistych celów działań zespołów nauczycieli na podstawie wypowiedzi dyrektorek przedszkoli ($n = 31$)

Nazwa zespołu (deklarowany cel działań)	Rzeczywisty cel działań zespołów	Liczba odpowiedzi
Ewaluacja wewnętrzna Planowanie pracy przedszkola Promocja placówki Organizacja imprez i uroczystości Programowy Doraźnie powoływane zespoły Rada pedagogiczna BHP Projekty unijne	Organizacja pracy przedszkola	82
Pomocy psychologiczno-pedagogicznej Diagnostyczny Profilaktyczny Badanie losów absolwentów Wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka Rewalidacyjny	Rozwój wychowanków	32
Współpracy ze środowiskiem lokalnym Współpracy z rodzicami Współpracy z wolontariatem	Współpraca ze środowiskiem	10
Szkoleniowe	Doskonalenie zawodowe nauczycieli	10
Działania zespołowe	Współpraca zespołowa nauczycieli	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Współpraca w zakresie ewaluacji wewnętrznej

Podczas gromadzenia materiału badawczego wizytator ma możliwość dopytania badanych, jakie efekty przynosi podejmowana współpraca, jak nauczyciele analizują efekty swojej pracy oraz jakie znaczenie mają te analizy dla ich dalszej pracy. Innymi słowy, stara się poznać, czy deklarowana praca zespołowa rzeczywiście przynosi rozwój, zmianę w przebiegu procesów edukacyjnych, a jeżeli tak, to którego z etapów pracy dotyczy: planowania, realizacji, analizy czy doskonalenia. Zakładając, że efektem podejmowanej współpracy powinna być wspólnie ustalona i zrealizowana zmiana (Goćłowska 2013: 32–33), analizie poddano sposób, w jaki wizytatorzy uzasadniają zdiagnozowaną przez siebie współpracę w ramach ewaluacji wewnętrznej przedszkoli.

Tabela 9. Komentarze wizytatorów dotyczące użyteczności wspólnej ewaluacji wewnętrznej (100% = 29)

Efekt wspólnej ewaluacji wewnętrznej	%
Formułowanie wniosków, przykłady zachodzących zmian	20,7
Formułowanie wniosków, brak przykładów zmian	17,2
Brak wskazania efektów ewaluacji	62,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy npseo.pl

Jak wynika z analizowanych raportów, 93,5% badanych przedszkoli spełniało wymaganie na wysokim poziomie B (zob. tabela 1), jednak komentarze wizytatorów uzasadniające przyznaną ocenę nie są jednorodne (tabela 9). Mimo że sami zapewne zgromadzili obszerną wiedzę na temat spełniania badanego wymagania, to w komentarzach przekazują ją w sposób ogólny, co być może związane jest z formalnymi wymaganiami konstruowania raportu ewaluacyjnego. I tak, w uzasadnieniach można dostrzec trzy grupy opisów, jak się wydaje w różnym stopniu oddające użyteczność deklarowanej współpracy. Najczęściej wizytatorzy poprzestają na zasygnalizowaniu występowania w przedszkolu zjawiska współpracy, pisząc, że:

– „Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu pracy”.

Najrzadziej wskazują, że ewaluacja wewnętrzna co prawda służy formułowaniu wniosków, lecz nie podają przykładów działań podejmowanych w jej efekcie.

- „Nauczyciele pomagają sobie wzajemnie w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy, wykorzystując wyniki służące podniesieniu jakości pracy z dziećmi”.
- „Nauczyciele wspierają się nawzajem podczas ewaluacji własnej pracy, a pozyskaną wiedzę wykorzystują w pracy z dziećmi”.
- „Wspólnie dokonują ewaluacji wewnętrznej, a wnioski z tych badań są przez nich uwzględniane w podejmowanych działaniach dotyczących rozwoju i edukacji dzieci oraz współpracy z rodzicami”.

Nieznacznie częściej możemy w raportach przeczytać, jakiego typu zmiany zaszły w przedszkolu w wyniku podjętej wspólnej ewaluacji wewnętrznej.

- „Wyniki ewaluacji nauczyciele wykorzystują do doskonalenia współpracy między sobą oraz współpracy ze środowiskiem i rodzicami. Wnioski służą także poszerzeniu oferty edukacyjnej oraz rozwijaniu różnorodnej aktywności dzieci. Współpraca wszystkich nauczycieli ze sobą w ewaluacji własnej pracy posiada bardzo korzystny wpływ na rozwój Placówki”.
- „Pomagają sobie nawzajem przy prowadzeniu ewaluacji własnych działań, a wdrażane wnioski przyczyniają się do doskonalenia działań w zakresie przestrzegania norm społecznych w grupie przedszkolnej (Kodeks Przedszkolaka), integrowania dzieci poprzez wzbogacenie zajęć edukacyjnych o gry, zabawy oraz dostarczania im odpowiednich wzorców i postaw pożądaných społecznie”.
- „Współpracują ze sobą także w ewaluacji własnej pracy – najczęściej poprzez wzajemną obserwację prowadzonych zajęć. Wyniki ewaluacji własnej pracy i ewaluacji wewnętrznej wykorzystują do doskonalenia swojej pracy, a tym samym pracy przedszkola poprzez np. wdrażanie różnych programów”.

W dwóch przedszkolach (6,5%), w których poziom wypełnienia wymagania dotyczącego wspólnego planowania i realizowania procesów edukacyjnych wizytatorzy ocenili na poziomie średnim C, wspólna ewaluacja prowadzona jest w niewielkim zakresie lub nauczyciele w większości pomagają sobie w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy. Jak widać w przypadku przyznania niższej oceny są to bardzo ogólne uzasadnienia własnej decyzji.

Podane przykłady obrazują zakres informacji możliwych do odbioru przez potencjalnego czytelnika raportów. Można zapytać, komu służą/mają służyć tak ogólne opisy tam zamieszczone? Zainteresowani nauczyciele otrzymali rekomendacje na spotkaniach z wizytatorami, wydaje się, że pozostali czytelnicy raportów (może rodzice?) prawdopodobnie nie otrzymują wyczerpujących informacji.

Ciekawym, choć nierozwijanym w tym miejscu wątkiem jest odtworzenie – na podstawie komentarzy formułowanych przez wizytatorów odnośnie do przyznanego poziomu spełniania wymagania – sposobu definiowania wybranych aspektów praktyki edukacyjnej. Konkludując, można stwierdzić, że wstępna analiza raportów ujawnia niedoprecyzowanie pojęć, błędne kategorie opisu. Występujące w raportach określenia, np.: „organizacja pracy ucznia”, „przebieg lekcji”, „wspólne planowanie w zakresie doboru podręczników” czy przewidywanie, że „absolwent przedszkola opowiada się w przyszłości za wolontariatem”, nie powinny mieć miejsca w opisach edukacji przedszkolnej. Brak logiki, umocowania teoretycznego przywoływanych określeń skutkuje umownością przyznawanych poziomów spełniania wymagania, co wpisuje się w rozpoznane w edukacji zjawisko działań pozornych (Dudzikowa i Knasiecka-Falbierska 2013).

Wnioski

Podsumowując wstępną analizę interpretacyjną raportów ewaluacji zewnętrznej dotyczących edukacji przedszkolnej w Małopolsce, uznać należy, że przedszkola biorące udział w ewaluacji w badanym przedziale czasowym mają wysokie osiągnięcia w spełnieniu wymagania: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych”. Umiejętność tworzenia wspólnoty, pracy w zespole profesjonalistów skupionych na organizowaniu warunków edukacyjnych wspierających rozwój dzieci to jeden z najważniejszych aspektów pracy nauczyciela. Z lektury raportów wynika, że nauczyciele podejmują działania zarówno w zespołach zadaniowych, których funkcjonowanie związane jest z wypełnianiem prawa oświatowego, jak i tworzą zespoły mniej formalne, powstające w odpowiedzi na bieżące potrzeby przedszkoli.

Pomimo płynącego z analizy raportów wniosku, iż powszechne spełnianie badanego osiągnięcia na wysokim poziomie wskazuje na wysoką jakość realizowanych w przedszkolach modeli pracy zespołowej, warto postawić pytanie, na ile udzielane odpowiedzi, zebrane i przedstawione w raportach, dają wiarygodny obraz działań wspólnotowych podejmowanych w przedszkolach?

Zaobserwowany w raportach ewaluacyjnych ogólny, miejscami nawet powierzchowny, sposób konstruowania przez wizytatorów opisu spełniania ana-

lizowanego wymagania i przypisanych mu obszarów badawczych może być związany ze sposobem przygotowania samego narzędzia badawczego. Dyrektorzy szkół, pytani o ocenę przygotowania wizytatorów do ewaluacji, zwracają uwagę, że duża część pytań z różnych narzędzi sformułowana jest w sposób, który narzuca odpowiedzi jednoznaczne, upraszczające, co ich zdaniem służy zagwarantowaniu badanym osobom i szkole poczucia kontrolowania (Bogacz-Wojtanowska i Dorczak 2011: 69–88). Zawartość analizowanych raportów potwierdza także obserwowaną we współczesnej pedagogice tendencję do poszukiwania w teorii zarządzania wymiarów opisujących funkcjonowanie organizacji oświatowych.

Uznanie zmiany organizacyjnej jako warunku koniecznego dla zapewnienia jakości kształcenia widoczne jest w założeniach systemu ewaluacji działania placówek oświatowych. Struktura obszarów wymagania „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych” umieszczonego w Rozporządzeniu z 2013 roku zawiera przesłanki charakterystyczne dla idei „uczenia się organizacyjnego” Petera Senge (1998: 256–257). Podkreślenie znaczenia współpracujących zespołów, wspólnego rozwiązywania problemów przez ludzi w obrębie organizacji czy wspólnych decyzji co do planowania dalszych działań w organizacji znajduje swoje odbicie w trzech kryteriach ewaluacyjnych zalecanych do weryfikacji przez wizytatorów. Idąc tym tokiem rozumowania, należy mieć na uwadze, że czynnikiem budującym działania zespołowe, służące aktywizowaniu organizacji ku jej rozwojowi jest konieczność *metanoi*, o której pisał P. Senge (1998: 26) jako o zmianie sposobu myślenia ludzi w organizacji. Warunkami sprzyjającymi tej zmianie jest okazja do zetknięcia się z innym punktem widzenia podczas dialogu i współdziałania. Dobrym przykładem budowania „kultury uczenia się opartego na współkonstruowaniu” są struktury przedszkoli Reggio Emilia oraz przedszkola krajów skandynawskich, a więc te, w których wspólna praca nauczycieli to idea obecna od dawna i powszechna w edukacji przedszkolnej (Dahlberg, Moss i Pence 2013: 210).

Jak dowodzą badania psychologiczne, umiejętności społeczne (m.in. współdziałania) nie są tożsame z wiedzą społeczną, dlatego z trudnością poddają się diagnozie. Można je badać podczas przebiegu interakcji społecznych, a nie poprzez sondaże czy ankiety. Podobnie trudne jest szacowanie jakości placówki, gdyż jak stwierdziła Sarah L. Lightfoot (za: Feinberg, Soltis 2000: 77) – prowadząca badania amerykańskich gimnazjów – o uznaniu placówki oświatowej za dobrą nie decydują wyłącznie cechy statyczne instytucji, lecz również cechy

dynamiczne. Ze względu na ich „niepoliczalność” konieczne stają się jednak dalsze badania jakościowe, nakierowane na uczestników życia instytucji.

Rekomendacje

Głównym celem przedstawianych w tym miejscu rekomendacji w zakresie dokonywania ewaluacji wspólnotowych działań nauczycieli przedszkoli jest wskazanie możliwych kierunków i zakresów zmian w podejmowanych przez wizytatorów interpretacjach danych uzyskanych z placówek. Opracowanie takich rekomendacji może prowadzić do osiągnięcia założonych celów ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej pracy zespołów nauczycielskich.

1. Poziom spełniania wymagania dotyczącego współpracy nauczycieli powinien stanowić ważny punkt odniesienia dla prac zmierzających do podniesienia jakości pracy przedszkola. Warto zwrócić uwagę na odróżnienie funkcjonującej w przedszkolach codziennej, rzeczywistej pracy zespołowej nauczycieli od tej nastawionej jedynie na formalne „raportowanie”, które znacznie ogranicza korzyści związane z pracą zespołową, w tym budowanie refleksyjnej postawy nauczycieli. Zgromadzeniu tego typu informacji w trakcie ewaluacji służyć będą pytania otwarte, skoncentrowane na przykład na pozyskaniu wiedzy o podmiotach współpracujących czy zakresie tej współpracy.
2. Dokonana analiza raportów nie pokazuje jednoznacznie, jakie efekty – zakładając, że powinny być one w postaci zmiany – przynosi wspólnie prowadzona przez nauczycieli ewaluacja pracy własnej. W założeniach raport ewaluacyjny ma dostarczyć badanej społeczności syntetycznego opisu spełniania poszczególnych wymagań (w odniesieniu do kryteriów określonych przez państwo) oraz wskazać wnioski możliwe do wykorzystania w przyszłości przez placówki. Mając to na uwadze, wizytatorzy spotykający się z radą pedagogiczną na zakończenie ewaluacji mogą przekazać zainteresowanym rozbudowane wnioski oraz szczegółowe rekomendacje co do dalszej ich pracy. Pozostaje pytanie, w jakiej formie są one przekazywane, czy w równie ogólnej, co zapisy w raportach? W przyszłości warto więc zwrócić uwagę na przekazywanie nauczycielom poszerzonej informacji zwrotnej na temat zauważonego w placówce modelu organizacji współpracy.
3. Dokonywanie ewaluacji czyjejś praktyki zawodowej jest zawsze zadaniem złożonym. Dodatkowo dotarcie do informacji wiarygodnych, oddających

rzeczywisty stan działań wspólnotowych nauczycieli, a nie opisujących zachowania codzienne, bez których praktyka pedagogiczna w przedszkolu nie mogłaby funkcjonować, jest trudne dla osób, które nie znają specyfiki pracy nauczycieli przedszkola. Wydaje się, że wizytatorzy powinni mieć poszerzoną wiedzę nie tylko na temat formalnego funkcjonowania przedszkoli, ale także – a może w szczególności – wiedzę na temat psychopedagogicznych założeń edukacji przedszkolnej. Sposób organizacji pracy z małym dzieckiem, a co się z tym wiąże także sposób pracy zespołu nauczycieli, różni się znacznie od modelu przyjętego w szkole.

4. Tworzenie raportu nie powinno być prowadzone przez powielanie tych samych zdań czy wręcz akapitów niezależnie od placówki. Zespoły wizytatorów specjalizujące się w danym poziomie edukacji (np. edukacja przedszkolna) powinny mieć możliwość współpracy merytorycznej przy tworzeniu raportów. Jest to potrzebne szczególnie w przypadku placówek nietypowych, jednooddziałowych, zatrudniających jednego nauczyciela. Nadrzędna zawsze powinna być sytuacja placówki i do niej powinno być elastycznie dobierane narzędzie. Nie byłoby wówczas tak wielu adnotacji „Podsumowanie dla tego pytania jest niedostępne z powodu zbyt niskiej liczby respondentów”.
5. W dotychczas prowadzonych ewaluacjach zewnętrznych uwagę skupiono na przedszkolach publicznych i niepublicznych. Pominięto ewaluację oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. W związku z realizowaną obecnie w Polsce reformą oświaty jest to miejsce edukacji przedszkolnej, które szczególnie powinno być poddane ewaluacji zewnętrznej. Warto podkreślić, że przez wizytatorów doświadczonych w ewaluacji przedszkoli. Także inne formy wychowania przedszkolnego, a więc punkty przedszkolne i zespoły przedszkolne, stanowią znikomy odsetek ewaluowanych placówek zarówno w skali Małopolski, jak i całego kraju, co może budzić niepokój przy uwzględnieniu postulatu równych szans edukacyjnych dzieci.
6. Adresatem raportów są także inni czytelnicy portali internetowych. Zwraca uwagę sposób, w jaki budowany jest obraz nauczycieli w sformułowaniach z głównej strony portalu. Na przykład zachęca się odbiorcę do uzyskania wiedzy, „ile procent nauczycieli w danej placówce to tacy, «na których lekcje idzie się z przyjemnością», a ilu «lekcji nie chce się słuchać, bo są nudne»”. Pojawia się natychmiast pytanie: a ile procent trzeba, aby uzyskać ocenę B lub D?

Z badań Wandy Dróżki (2012) wynika, że nauczyciele nie akceptują oceny swojej pracy, która nie jest poprzedzona rzetelną ewaluacją zewnętrzną. W tym kontekście można postawić pytanie, czemu/komu służy przyjęty obecnie sposób redagowania raportu ewaluacyjnego? Czego mogą spodziewać się/oczekiwać po nim nauczyciele? Uzyskanie odpowiedzi na tego typu pytania wymagałoby podjęcia dalszych badań nad znaczeniem, jakie ma wynik ewaluacji (w postaci zredagowanego raportu) dla jakości pracy placówki, dla rozwoju społeczności uczącej się. Istnieje potrzeba dalszego poszukiwania odpowiedzi na następujące pytania: W jakim zakresie sposób ewaluacji może motywować do podnoszenia jakości pracy zespołów nauczycieli? W jakim zakresie ewaluacja zewnętrzna związana jest z podnoszeniem jakości zadań wychowawczych, dydaktycznych i opiekuńczych wykonywanych przez zespół nauczycieli?

7. Po pięciu latach od wprowadzenia publicznie dostępnych informacji na temat funkcjonowania placówek oświatowych, konieczny jest ponowny namysł nad celowością badań prowadzonych w instytucjach edukacyjnych. Wzorowanie się na metodologii zarządzania organizacjami nie powinno mieć na celu budowania ostensywnych definicji placówek oświatowych przez wyznaczanie ich wzorców według pozytywistycznych przesłanek jakości. Barbara Czarniawska (2010) za adekwatny uznaje paradygmat konstruktywizmu w badaniu organizacji edukacyjnych. Takie ujęcie zakłada koncentrację na sposobach konstruowania organizacji przez jej uczestników, wymaga zatem narzędzi do badania ich działań, a nie deklaracji słownych. Raporty edukacyjne mogą zawierać statyczne dane, jednak nie są one wystarczające do opisanie praktyki organizowania instytucji edukacyjnych, której nie należy sprowadzać do pokontrolnych wskaźników punktowych.

Jak pokazały przeprowadzone analizy, w co piątym przedszkolu w Małopolsce procesy edukacyjne są wynikiem współdziałania i współpracy nauczycieli. Uzyskany przez przedszkola wysoki poziom spełniania wymagania: „Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych” wskazuje na powszechne zaangażowanie we współpracę wszystkich badanych nauczycieli. Jednak język raportów nie w każdym przypadku umożliwia opisanie tego aspektu życia placówki. Odnosi się wrażenie, że wizytatorzy zbyt dużo uwagi poświęcają formalnemu istnieniu tworzonych przez dyrektorów zespołów, które stają się wykonawcami zadań. Praca zespołowa, będąc zadaniem dla całej rady pedagogicznej, stanowi jedną z naj-

ważniejszych idei sprawnego funkcjonowania przedszkola. „Istotne jest to, aby w ważnych kwestiach miała miejsce praca i decyzja całej rady pedagogicznej, a nie tylko praca wyłonionej grupki osób” (Wlazło 2010), bowiem współpraca osób zaangażowanych w tworzenie optymalnych warunków dla edukacji w okresie dzieciństwa jest najlepszym narzędziem dokonywania zmiany w instytucjach oświatowych.

Bibliografia

- Bogacz-Wojtanowska E., Dorczak R. (2011). Proces przygotowania wizytatorów do spraw ewaluacji w opinii dyrektorów szkół. W: G. Mazurkiewicz (red.), *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Refleksje*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bordzół P. i in. (2014). *Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Czarniawska B. (2010). *Trochę inna teoria organizacji*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Day Ch. (2008a). *Nauczyciel z pasją. Jak zachować entuzjazm i zaangażowanie w pracy*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Day Ch. (2008b). *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Dahlberg G., Moss P., Pence A. (2013). *Poza dyskursem jakości w instytucjach wczesnej edukacji i opieki. Języki oceny*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Dróżka W. (2012). Przebieg i uwarunkowania awansu zawodowego nauczycieli. W: W. Dróżka, J. Miko-Giedyk, R. Miszczuk (red.), *Doskonalenie zawodowe nauczycieli i innych pracowników oświaty*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Dudzikowa M., Knasiecka-Falbierska K. (red.) (2013). *Sprawcy i/lub ofiary działań pozornych w edukacji szkolnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Eraut M. (2008). Wprowadzenie. W: Ch. Day. *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Feinberg W., Soltis J.F. (2000). *Szkoła i społeczeństwo*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Gocłowska A. (red.) (2013). *Ewaluacja zewnętrzna. Poradnik wizytatora*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Kasprzak T. (2012). Ewaluacja dla rozwoju. Raport jako dialog. W: G. Mazurkiewicz (red.), *Jak być jeszcze lepszym. Ewaluacja w edukacji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Kwiatkowska H. (2008). *Pedeutologia*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Mazurkiewicz G., Gocłowska A. (red.). (2014). *Jakość w edukacji. Dane i wnioski z ewaluacji zewnętrznych prowadzonych w latach 2012–2013*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Senge P. (2010). *Piąta dyscyplina*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.
- Wlaziło S. (2010). *Nauczyciele działają zespołowo?*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.

Preschool Institution in Małopolska as a Place of Teachers' Cooperation

Abstract

The presented text shows the results of the study regarding the reports from the external overall evaluation, conducted between 1st September 2013 and 31st December 2013 in 31 public and non-public preschools in the Małopolska district. The article refers to the functionality of the tasks and requirements accepted by the SEO in order to assess the quality of cooperation of preschool teachers. The analyzed empirical material comprises post-evaluation data describing the realization of requirement seven: „Teachers cooperate in planning and realizing educational processes”. The study aimed at finding the answer to the question, in what range the contents of the reports and the accepted description language reflect the true level of meeting the requirement by the teacher communities. Because of the type of data collected, the quantitative analysis was conducted, presenting the state of overall evaluation in Małopolska in the range of meeting requirement seven, and later the qualitative analysis, regarding the contents of the inspectors' comments included in the reports, was conducted. Attention was put to the way of justify the given level of following the requirements regarding the level of teachers' cooperation. The final part of the article points towards the possible change directions and ranges in the way of interpreting the post-evaluation data conducted by the SEO inspector teams.

Keywords: external evaluation, preschool teacher, teachers' cooperation

Magdalena Grochowalska – doktor, pedagog, adiunkt w Instytucie Pedagogiki Przedzszkolnej i Szkolnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się wokół pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, pedeutologii. Podstawowe kierunki pracy naukowo-badawczej dotyczą trzech zakresów problematyki: 1) społeczno-kulturowych warunkowań interakcji edukacyjnych badanych w kontekście organizacyjnym pracy przedszkola i szkoły, 2) funkcjonowania zawodowego nauczycieli, 3) wspierania procesu uczenia się języka przez dzieci. Autorka książek: *Gestykulacja i mowa. O niewerbalnym komunikowaniu się dzieci w wieku przedszkolnym*; *Rozwijanie umiejętności*

komunikacyjnych dziecka w wieku przedszkolnym, rozdziałów w recenzowanych monografiach, kilkudziesięciu artykułów w czasopismach naukowych oraz współredaktorka dwóch opracowań.

Jolanta Sajdera – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Instytucie Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Bada kontekst społeczny instytucji edukacyjnych oraz doświadczenia interakcyjne w dzieciństwie. Opublikowała monografię *Dziecięce wyobrażenia w kontekście rówieśniczych relacji* (2003) oraz liczne artykuły naukowe, m.in. *Zyskać na edukacji? Konsekwencje działań wolnorynkowych dla funkcjonowania edukacji przedszkolnej w Polsce*, „Parezja. Czasopismo Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN” 2016, nr 1, *Umiejętności społeczne dziecka obiektem diagnozy przedszkolnej*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2014, nr 33; *Koncepcja organizacji uczącej się w perspektywie pracy przedszkola*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych” 2012, t. 65, *Społeczny kontekst edukacji w okresie dzieciństwa*, „Horyzonty Wychowania” 2011, nr 10. Współpracuje z Wydawnictwem Edukacyjnym w Krakowie, sekretarz oddziału krakowskiego Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.